

PŘEHLED VÝZKUMŮ

51

Brno 2010

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis *Peer-reviewed journal*

Ročník 51
Volume 51

Číslo 1–2
Issue 1–2

Předseda redakční rady
Head of editorial board

Pavel Kouřil

Redakční rada
Editorial Board

Herwig Friesinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski,
Alexander Ruttikay, Jiří A. Svoboda, Jaroslav Tejral, Ladislav Veliačik

Odpovědný redaktor
Editor in chief

Petr Škrdla

Výkonná redakce
Assistant Editors

Soňa Klanicová, Marián Mazuch, Ladislav Nejman, Olga Lečbychová,
Rudolf Procházka, Jiří Juchelka, Lubomír Šebela

Technická redakce, sazba
Executive Editors, Typography

Pavel Jansa, Ondřej Mlejnek

Software
Software

Spencer Kimball, Peter Mattis, GIMP Development Team 2008: GNU
Image Manipulation Program, 2.6.1
GRASS Development Team 2008: Geographic Resources Analysis
Support System, 6.3.0
Kolektiv autorů 2008: Inkscape, 0.46
Kolektiv autorů 2005: L^AT_EX 2_ε

Fotografie na obálce
Cover Photography

Bronzové artefakty nalezené v depotech na hradišti „Tabulová hora“
u Klentnice. Srov. studii A. Navrátila. Foto J. Špaček.
*A foto of bronze artifacts found in hoards in the hill fort „Tabulová
hora“ near Klentnice. See the study of A. Navrátil. Photo by J. Špaček.*

Adresa redakce
Adress

Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.
Královopolská 147
612 00 Brno
E-mail: pv@iabrno.cz

Webové stránky s pokyny pro autory: <http://www.iabrno.cz/pv>

ISSN 1211-7250

MK ČR E 18648

Vydáno v Brně roku 2010

Copyright ©2010 Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i. and the authors.

gické fakulty Masarykovy univerzity, řada spol. věd č. 23, 3–14.

Klíma, B. v tisku: Zhodnocení práce archeologického týmu na výzkumu r. 2009 ve Znojmě–Hradišti. *Sborník Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, řada spol. věd č. 24.*

Klíma, B., Kratochvíl, L. 2009: Znojmo (okr. Znojmo), Hradiště sv. Hypolita. *Přehled výzkumů 50, 450–455.*

Resumé

Znojmo (Bez. Znojmo), Hradiště, Frühmittelalter (9.–10. Jhr.). Siedlung, Gräberfeld. Rettungsgrabung und geplante Grabung.

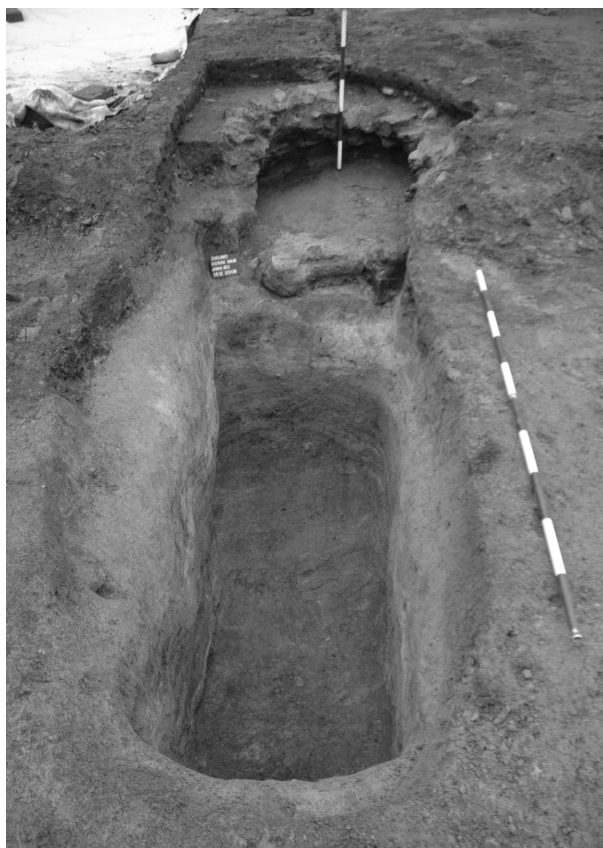
ZNOJMO (OKR. ZNOJMO)

Horní náměstí, Vlkova ulice. Středověk, novověk. Město, pohřebiště. Záchranný výzkum.

Již od poloviny listopadu 2008 byl v souvislosti s rekonstrukcí povrchů a inženýrských sítí v prostoru Horního a Václavského náměstí a dále ulic Vlkova, Přemyslovců, Úvoz a Velká Františkánská ve Znojmě zahájen doposud nejrozsáhlejší záchranný archeologický výzkum v samotném centru historického jádra města prohlášeného Městskou památkovou rezervací. Tato stavba nazvaná „Regenerace historického jádra města Znojma“ však svým největším objemem prací probíhala zejména v první polovině roku 2009.

Záchranný archeologický výzkum prozkoumal téměř celou plochu Horního náměstí, kde bylo do dnešní doby prozkoumáno několik set zahloubených objektů a bezpočet sídlištních vrstev, včetně 24 hrobů a pohřbů z různých období (viz kapitola Eneolit, Doba bronzová, Doba železná).

Podstatnou část nálezů však na Horním náměstí tvoří dochovaný sled kulturních vrstev a početné zahloubené objekty z období závěru fungování znojmského údělu, tedy z 12. století. Ve zkoumaném prostoru se tehdy rozvíjela sídelní aglomerace v předpolí znojmského hradu, jako centra údělu. Prostor náměstí, který má až do současnosti nepravidelně trojúhelníkovitý tvar, byl dán dvěma významnými obchodními cestami. Severní hranici náměstí vymezila cesta na Prahu, jižní pak významná cesta na Vídeň a Brno. Východní strana náměstí zůstávala otevřená a odtud se do prostoru náměstí vlévalo mezi cesty intenzivní osídlení. Tuto intenzitu osídlení dokládá až 40 cm mohutná kulturní vrstva a především početné zahloubené objekty výrobního charakteru, přičemž mezi nejvýznamnější patří velké pece s kamennými kopulemi a předpecními jámami (obr. 138). Absence kolonizační keramiky z první poloviny 13. století naznačuje, že starší osídlení a zástavby byly v tomto období asanovány, došlo k planýrce a vytyčení vlastních středověkých parcel a v rámci založení města byl vymezen prostor tohoto náměstí a nově byla založena východní fronta domů. Nálezy z 12. století reprezentuje doposud největší soubor keramiky a dále osteologický materiál, početné železné a v menší míře i bronzové předměty. K nejdůležitějším nálezům z objektů jistě patří drobné stříbrné denárové ražby, větší měděná mince možné byzantské proveniencie a bronzový prsten se skleněnou perlou z tmavě modrého skla

Obr. 138. Znojmo, centrum města. Pohled na kompletně prozkoumanou pec s předpecní jámou.

Fig. 138. Znojmo, the town centre. View of a completely excavated kiln with a pit in front of the kiln.

s bílými očky. Ten patří k doposud nejluxusnějším předmětům tohoto období ze Znojma. Ve zúžené části náměstí pak byly zjištěny pouze drobné objekty v podobě žlábků a kulových jamek, které snad mohou dokládat volný prostor tržiště. V neposlední řadě důležitým nálezem je skupina tří kostrových hrobů v rakvích z tohoto období, která se s největší pravděpodobností nacházela u zmiňované cesty na Prahu a společně s dalším kostrovým hrobem z předešlých výzkumů vymezuje možný pruh této komunikace, kterou se však archeologicky prokázat nepodařilo. Z nálezů vrcholného středověku a novověku z Horního náměstí je třeba jmenovat odkrytí kamenných základů pro středověké centrum nezbytné kašny a původního místa hanby, ponížení a utrpení – středověkého pránýře, jehož jedna dochovaná nadzemní část byla následně nalezena v muzejním lapidáriu.

Ulice Přemyslovců, Úvoz a Velká Františkánská ulice. Středověk, novověk. Město, pohřebiště, areál kláštera. Záchranný výzkum.

V další stavební etapě byl záchranný výzkum prováděn na ulici Přemyslovců. Po odstranění staré dlažby a při snižování terénu bylo jeho cílem zdokumentovat a zejména zachovat a nedovolit zničení nalézáných základů minoritského kláštera. Budova původně minoritského, později františkánského kláštera byla vystavěna v průběhu 13. století. Řád minoritů se zde, v prostoru v bezprostřední blízkosti před vchodem do královského hradu, usídloval již od konstituování Znojma na královské město.

Ve druhé polovině 13. století se tu usadila i ženská větev řádu–klarisky. K postupnému rozvíjení kláštera docházelo až do jeho zrušení za josefínských reforem v 80. letech 18. stol. Dále pak, zejména za napoleonských válek, budovy bývalého kláštera chátraly a v první třetině 19. století bylo rozhodnuto o jeho zásadní přestavbě do podoby věznice, která byla později zčásti upravena jako obydlí sociálně slabým vrstvám znojemských obyvatel. Část opuštěných budov klarisek se již od 19. století stala sídlem německého gymnázia.

V největší části odkryté ulice Přemyslovců se tedy podařilo výzkumem zjistit původní největší jižní a jihozápadní hranici tohoto klášterního komplexu. Popsána a zdokumentována byla vnější obvodová zeď a několik dalších vnitřních budov či místností, včetně zbytků dvou vydlážděných venkovních prostor (obr. 139). Zajímavou a nečekanou archeologickou situací byl nález původní hradební zdi znojemského hradu, ke které se později připojovala vnější zeď minoritského kláštera. Pravděpodobně zde byla umístěna i věžovitá stavba, jejíž půdorys byl také zčásti odkryt.

Ve volných prostorách mezi zdmi a po odstranění navážek stavební suti se v několika místech objevila starší, stavbou kláštera neporušená situace se středověkými hroby (12. stol.) a pod jejich hrobovými jámami také s objekty ze starší doby bronzové (viz kapitola Doba bronzová). Vzhledem k průběhu stavební činnosti a její zvolené metodice nebyla u většiny zdí zjištěna základová spára. V prostoru umístění podzemních kontejnerů před budovou obchodní akademie byl ručně snižován terén i pod zdokumentovanou dlažbou kláštera. Zde byly rovněž nalezeny zmíněné středověké hroby a jedna pravěká zásobní jáma. Je tedy velmi pravděpodobné, že některé neporušené starší archeologické situace, situované ve větších hloubkách, bude možno v budoucnu prozkoumat i při dalších záchranných výzkumech v tomto prostoru.

Václavské náměstí. Středověk, novověk. Město, pohřebiště, areál kostela. Záchranný výzkum.

Po přesunutí stavební činnosti z Horního náměstí na Václavské se pozornost záchranného výzkumu soustředila především na dokumentaci dříve neporušených ar-

Obr. 139. Znojmo, centrum města. Pohled na část ulice Přemyslovců během výzkumu.

Fig. 139. Znojmo, the centre of the town. View of the part of the Přemyslid's street during the excavation.

cheologických situací spojených s rozsáhlým pohřebišťem z mladohradištního období. Zejména v severní části Václavského náměstí se mezi recentními zásahy podařilo zachytit plošně největší část pohřebiště s několika úrovněmi zahloubení jednotlivých pohřbů a často bylo sledováno i jejich vzájemné narušení způsobené nejspíše nedostatkem místa na nekropoli. V jižní části náměstí již byly jednotlivé pohřby nacházeny silně narušené a nekompletní. Celkem bylo v terénu rozlišeno 173 pohřbených jedinců.

V poměrně výrazném procentu případů se podařilo identifikovat i mírně odlišný zásah hrobové jámy do terénu, který byl často lemovaný úzkou hnědou vrstvičkou – pozůstatkem rakve. Všechny druhotně neporušené hroby byly orientovány ve směru západ–východ, hlavou k západu. Pohřbení leželi v natažené poloze na zádech s rukama podél těla, případně s jednou nebo oběma rukama přeloženýma přes pánevní kost. V minimálně jednom případě byl nalezený dvojhrob dospělé osoby s dítětem. Žádná výraznější jiná nestandardní úprava hrobu nebyla pozorována. V zásypech hrobových jam se vyskytovaly vedle větších či menších kamínků pouze zlomky mladohradištní keramiky. Většina hrobů byla bez nálezů. Jen v několika z nich se našly běžné předměty osobní výbavy. Nejvíce se nacházely tzv. esovité záušnice, uložené v párech po obou stranách lebky. Nejvíce v jednom hrobu byly nalezeny čtyři takové ozdoby větších průměrů obilouku.

Z dalších nálezů je třeba zmínit několik prstenů, většinou jednoduchých páskových, případně tyčinkových. V jednom případě se našel i luxusnější prsten s vložkou z drahého kamene. V jednom dětském hrobě se nacházel náhrdelník z malých jednoduchých korálků ze žluté skelné pasty, které byly roztroušené kolem lebky a mezi žebry. Jediná nalezená mince, která bezpečně pochází z hrobu, ležela mezi koleny nebožtíka. Na základě těchto nálezů řadíme vrchol pohřbívání na této nekropoli do 12. století. Tento údaj bude dále zpřesněn následným zpracováním a odborným vyhodnocením tohoto pohřebiště.

Zajímavá nálezová situace byla pozorována v severní části náměstí. Ve dvou obdélných jámách zde byly nalezeny druhotně přemístěné lidské pozůstatky z výše zmíněného pohřebiště. Celkem se jednalo o minimálně 150 až 200 jedinců. Může jít o pozůstatky hrobů narušených pozdější výstavbou kostela sv. Petra a Pavla o několik metrů dál jižním směrem, kde byly ostatně odkryty částečně zachované základy této sakrální stavby. Písemná zmínka o tomto kostele je v archivu města z roku 1420. Po celé 15. století mělo na tento kostel patronát město Znojmo a kolem r. 1500 či krátce poté se dostal tento kostelík do rukou louckého opata a stal se filiálním ke kostelu sv. Mikuláše. Tento vztah po půlstoletí zanikl a v dalších desetiletích následovalo několik oprav a renovací financovaných městem. Koncem 80. let 16. stol. bylo povoleno evangelickému faráři dr. Martinu Schwarzbergerovi vystavět si ve volném prostranství u západního průčelí kostelíku obytný dům. Musel však zde nechat volný průjezd do nynější ulice Veselé. Dalším plánem městské rady bylo, aby byl kostelík nově zaklenut a zarovnan s novým domkem. Tak vznikl zvláštní renesanční dům napojený na kostel, který měl v přízemí volný průjezd. K úplné de-

Obr. 140. Znojmo, centrum města. Celkový pohled na severní část Václavského náměstí s kostelem sv. Petra a Pavla.

Fig. 140. Znojmo, the centre of the town. General view of the north part of Václav square with St. Peter and Paul Church.

molici kostela došlo v roce 1840, kdy tím vzniklo Petřské náměstí (nyní Václavské) na téměř totožném půdorysu jako dnes. Oproti dnešnímu stavu byla pouze do popředí vysunuta ona západní fronta s pozůstatkem zmíněného renesančního domu evangelického faráře Schwarzbergera a několik dalších budov (historie zpracována podle ústního sdělení J. Kacetla).

Archeologickým výzkumem se podařilo přesně lokalizovat a zdokumentovat půdorys lomeného polygonálního presbytáře se třemi opěrnými sloupy a částečné základy západního průčelí kaple sv. Petra a Pavla (obr. 140). Čtvrtý opěrný sloup byl již recentně porušený a identifikovat se dal pouze na základě části kamenné destrukce. Zjištěné rozměry kostelíku byly 18,5 m na délku a cca 10 m na šířku v prozkoumaném půdoryse. Ve vnitřní části kněžiště se u severní zdi nacházela cihlová obdélná hrobka s minimálně dvěma pohřby, která byla zčásti narušena v pozdějším období jámou na vápno a druhotně dozděna. Kamenná destrukce v jednom z řezů může naznačovat původní umístění hlavního oltáře.

V části náměstí, na okraji zkoumané plochy, se dokonce podařilo zdokumentovat i bývalou západní frontu zmíněných renesančních domů napojených na kostel. Dřívější prostor průchodu do ulice Veselé byl tedy mezi těmito domy a západním průčelím kostela široký pouhých cca 3,5 m.

Zdeněk Čižmář, Marek Lečbych

Resumé

Znojmo (Znojmo dist.), The Centre. A salvage archaeological excavation documented an important settlement and burial activity from the 12th century. Two hundred graves, many settlement levels and features including kilns were excavated. Furthermore, a High Middle Ages church, southern part of Minorite monastery, two fountains and medieval pillory were excavated.

ZNOJMO (OKR. ZNOJMO)

Veselá ulice 11, p. č. 184/4. Středověk, novověk. Město. Záchraný archeologický výzkum.

V průběhu srpna 2009 proběhl v ulici Veselá v MPR Znojmo výzkum vyvolaný stavebními úpravami v suterénu objektu. Při něm se podařilo v jihovýchodním rohu parcely prozkoumat stratigrafickou sekvenci středověkých a novověkých vrstev. Nejstarší obsahovala materiál ze čtrnáctého století. Mimo běžný keramický materiál byl objeven také kostěný hrací kámen.

David Humpola

Resumé

Znojmo (Bez. Znojmo), Veselá Str. Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.